

אגעד אנק

על פרשת השבוע

ראש השנה תשע"ט

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

מעשה העגל כדי לעורר קטרוג על ישראל אז אנו צריכין להשיב להם זאת חקת התורה, שהפרה היא חקה בלי טעם ויסתם פיהם.

וכן העניין בתקיעת שופר, הטעם האמת הוא כדי לערבב השטן, אבל אנו מתכוונים להסתיר הטעם הזה שזוהי יזכיר שיש לנו עונות לכן אנו צריכים לומר "רחמנא אמר תקעו", בלי טעם, כדי לסתום פיות משטינו ומקטריגינו. (מאיר עיני חכמים)

אמר רבי יצחק למה תוקעין בראש השנה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומשעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן (ראש השנה ט"ו) ופרש"י כדי לערבב שלא יסטיין כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו. קשה להבין, למה יחדל השטן להסטיין כשיראה ישראל מחבבין מצוות?

וי"ל, חז"ל אמרו "גדולה תשובה שזדונות נעשות כשגגות איני והא אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו זכויות לא קשיא הא מאהבה זדונות נעשות זכויות הא מיראה זדונות נעשות כשגגות" (יומא פ"ו) לכן כשיראה השטן שישראל מחבבין המצוות שזה מוכיח שהתשובה שעושים היא מאהבה ולא רק מיראה ותשובה מאהבה זדונות נעשות זכויות שוב ירא השטן מלהשטיין כי כל שהוא ישטיין יותר ויפרט יותר חטאים כן ירבו הזכויות לישראל מתוך כך מסתתמים דבריו ויחדל להשטיין על ישראל.

(בעל ההפלאה, אוצר מרגליות)

פרשת העקידה

מצינו בפרשת העקידה שאמר לו הקב"ה לאברהם (בראשית כב יב): "אל תשלח ידך אל הנער... מביא רש"י בשם המדרש: אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע' וחזרת ואמרת 'קח נא את בנך' עכשיו אתה אומר לי 'אל תשלח ידך אל הנער'?"

תמה הגאון מברסק, רבי חיים הלוי זצ"ל, מדוע המתין אברהם אבינו לפרש את שיחתו עד האמירה השלישית "אל תשלח ידך אל הנער"? למה לא נקך במוחו שאלה זו מיד בשעה שצויהו הקדוש ברוך הוא "קח נא את בנך" אתמול אמרת "כי ביצחק יקרא לך זרע"?

בבואו להסביר את הענין סיפר רבי חיים: מעשה בחסיד אחד ששאלו מדוע מפלפלים ה"מתנגדים" תמיד בקושיות?! על מי הם מקשים, על הקדוש ברוך הוא? מכיון שבתורה כתוב כך - שיהיה כך; מה לכם ולקושיותו?

הצדיק רבי חיים במדת מה, אלא שיש צורך להציב גבולות, אמר, איפה מותר להקשות ואיפה אסור.

מהו הגבול?

שנינו בברייתא דרבי ישמעאל: שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם.

כל זמן שלא מצינו "כתוב שלישי" המכריע, אסור להקשות על שני הכתובים הנראים כסותרים - למה כאן אמרה התורה כך, ובמקום אחר כך, גזירה היא ואין לך רשות להרהר. אולם כאשר מצינו כתוב שלישי, באופן זה נתנה לנו תורה רשות לחקור ולדרוש על אותם שני כתובים המכחישים זה את זה.

קושיא כזו היא אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן - והיא גופה תורה!

מעתה, תתישב קושייתנו הנזכרת, כאשר שמע אברהם אבינו שני כתובים המכחישים זה את זה - אתמול שמע "כי ביצחק יקרא לך זרע", והיום שמע "קח נא את בנך", לא שאל ולא היקשה מאומה, כי

בכגון דא אין קושיא! חוקה היא מחוקי ה'! כעת ששמע כתוב שלישי - "אל תשלח ידך אל הנער", הבין שניתנה לו רשות לדרוש ולחקור ולברר את הכרעת הפסוקים והציוויים.

ואכן מה היתה הכרעה זו? אמר לו הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה - כשאמרתי לך "קח" לא אמרתי לך שחטוהו, אלא העלהו, אסקתיה - אחתיה (העליתו - הורידו)

("חיים שיש בהם" בשם "תורה לדעת")

ויקרא אליו מלאך ד' מן השמים.. אל תשלח את ידך וגו' כשנצטווה אברהם אבינו לקחת את יצחק ולהעלהו לעולה - מפי הקב"ה נצטווה. ואילו "שלא לשחטו", נצטווה מפי המלאך.

ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש (טור), ואומרים: תחדש עלינו שנה מתוקה (אבודרהם), וכן נוהגין. (רמ"א, או"ח תקפג, א)

מה שאוכלים דבש, מובן, כיוון שהוא מתוק, אבל למה דוקא עם תפוח? כתב בזה הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל (ש"ת "להורות נתן" י"ד סימן קא) עפ"י דברי התוספות בברכות (לז, א) שתפוחים הם מכלל המאכלים שאינם הכרחיים לאדם, רק בגדר של תענוג בעלמא. וזה מה שמבטאים מהקב"ה שתהיה שנה טובה לא רק במה שמוכרח אלא בהרחבה ובהרווחה גדולה.

בספר ציוני תורה כתב: בהקדם דברי הגמרא (שבת פח, א) "אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו', למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך, מה תפוח זה פריז קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע.

ממשיכה הגמרא ומספרת: ההוא צדוקי דחזיהו לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידיה (אצבעות ידיו) תותי כרעא וקא מייץ בהו (היה ממעך ברגליו ואינו מבין, מתוך טירדא - רש"י) וקא מבען אצבעתיה דמא (עד שנטף ממנו דם) אמר ליה: עמא פיזיא דקדמיתו פומיכו לאודניכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו, אמר ליה אנן דסגינן בשלימותא (התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטענונו בדבר שלא נוכל לעמוד בו - רש"י) כתיב בן תמות ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם".

חזינן מהכא שהתפוח מרמז על אמירת "נעשה ונשמע", וכמו שכתב שם רש"י שזה מורה על אהבת התורה, והרי התורה נמשלה לדבש כדכ' דבש וחלב תחת לשונך. ואולי הבקשה ל"שנה טובה ומתוקה", קאי על דברי תורה, שמבטאים להצלחה בעמל התורה במתיקות, ולאהבת תורה, ולכן לוקחים דייקא את התפוח ומטבילים אותו בדבש ששניהם מורים על כוונה אחת של מתיקות ואהבת התורה.

בראש השנה יכתובן

לפני חלון ביתו של הבעל שם טוב עבר פעם שואב המים העירוני חיילק, קרא לו הבעש"ט ושאל, מה שלומך חיילק? נאנח חיילק ואמר: אוי רבי, רע ומר, לא עליכם, סוחרים את דליי המים הכבדים על המדרגות הגבוהות, ופרנסה מזה איננה. למחרת בראותו את חיילק עובר לפני חלון ביתו עיכב אותו הבעש"ט עוד פעם, ושאלו: ובכן מה שלומך חיילק ומה מעשיך? מה יש לעשות, משיב חיילק, תודה להשם יתברך על היש והקיים, כפי שהרבי רואה אותי, הריני כבר יהודי בא בימים ואף על פי כן השבח לאל עליון, יש לי עוד כח לסחוב ולשאת את דליי המים הכבדים על המדרגות הגבוהות, וברוך השם איכשהו מתפרנסים מזה.

אותה שעה פנה הבעש"ט אל תלמידיו, ואמר, תמיד היתה מטרידה אותי הסתירה בין שני מאמרים, במקום אחד אומרים חז"ל "אדם נידון בראש השנה", ובמקום אחר "אדם נידון בכל יום" (ראש השנה ט"ז) והנה בא חיילק שואב המים ויישב לי את הסתירה הזאת כפי שאתם רואים, הרי זה אותו חיילק עצמו, אותם דליי מים כבדים עצמם, אותן מדרגות גבוהות עצמן, אף על פי כן היה חיילק אתמול ממורמר והתאונן על מצבו הקשה, ואילו היום הוא שמח ומרוצה.

וזה הוא הפשט של שני מאמרים הללו, לעולם באמת אדם נידון בראש השנה, ואז מזונותיו של אדם קצובין לו, אז קובעים שיהא חיילק מתפרנס כל השנה משאיבת מים, אבל אם יהיה חיילק מרוצה מאומנותו או לא, על כך אדם נידון בכל יום, בכל יום ויום קובעים בשמים למעלה איך יהא חיילק מרגיש עצמו באותו יום, מרוצה או אינו מרוצה חלילה. (מאוצרנו הישן)

תקעו בחודש שופר

בגמ' למה תוקעין רחמנא אמר תקעו וכו'. יש להבין, וכי לא ידע התנא דטעם התקיעות כדי לערבב השטן?

אלא, כותב הגאון הקדוש מאוסטרובצא זי"ע הפי" הוא כך, דידוע דפרה אדומה היא חוקה. וקשה, הרי באמת יש טעם של ר' משה הדרשן לכפר על עון העגל? ואומרים בשם הרבי רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל, דפי" הוא כך, שהשטן והאומות העולם מונין את ישראל מה טעם יש במצוה זו, והם שאלו במכוון כדי שאנו נשיב להם שהיא לכפר על עון העגל, והם מתכוונים להזכיר

בטעם הדבר, כתב הרה"ק בעל הבני יששכר זי"ע, שלעשות מצווה על חשבון השני, ושיהיה צער לשני, זה לא היה עושה אברהם אבינו אף אם היה נצטווה מפי המלאך הגדול ביותר. ורק כששמע מפי הקב"ה בעצמו הסכים לכך. אבל **שלא לעשות צער**, זה מספיק אף לשמוע ממלאך.

ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו מבקשים אנו בתפילת מוסף של ראש השנה "ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו" ובגמרא ראש השנה ט"ז הסבירו חז"ל למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם.

ולכאורה תמוה מדוע דוקא שופרו של איל מזכיר את העקידה - מתאים היה לקחת סכין, כדי להזכיר את העקידה? כך תמה הגאון רבי צבי הירש המגיד מווידיסלאב זצ"ל, אביו של האדמו"ר רבי בונם מפשיסחא זצ"ל. ללמדך, שאם כי מתכוונים אנו להזכיר את מעשה העקידה עצמו, את זכות אברהם שהיה מוכן להקריב את בנו יחידו, ואת יצחק שפשט צוארו על מנת להישחט - יתירה על זו כוונתנו, להזכיר שהקדוש ברוך אינו חפץ בקרבנות אדם, ותראה שתמורת קרבנו של יצחק ציוה להביא קרבן של איל.

מעתה, בבואנו להתפלל בראש השנה לפני ה' יתברך, ושופכים שיח לבקש על נפשנו, נא אל תענישנו! תוקעים אנו בשופר של איל, לרמז - כשם שנהג ה' ביצחק והורה להקריב תמורתו איל, כן ינהג גם עמנו, שהרי נאמר כי לא אחפוץ במות המת, כי אם בשובו מדרכו וחיה!

אם ישוב מיד תקבלו בנוהג שבעולם, כאשר סוחר מביא איתו סחורה לשוק, ממשמים בה הקונים, ובודקים אותה בשבע עיניים, שכן איש אינו רוצה להשקיע את כספו בסחורה עם פגמים. במה דברים אמורים - בכל ימות השנה, אך כאשר מדובר בסחורה בעונתה שהכל קופצים עליה, גם אם יש בה פגם קל מצליחה היא להימכר.

אמר רבי יצחק מוואראקי זצ"ל (הובא בספר מקראי קודש) שהתשובה כמוה כסחורה. אם אדם עושה תשובה במשך השנה, עליה להיות נקיה ושלמה כדי שתתקבל בשמים. אך בעשרת ימי תשובה, זו ה"עונה" לעשיית תשובה, ועל כן אין מדקדקים בה כל כך, אלא גם אם יש בה חסרון כלשהו - היא מתקבלת! וכבר כתב המבי"ט בספרו "בית אלוקים": "תועלת תשובת יום הכיפורים גם כי לא תהיה כל כך שלימה".

והוסיף ודרש רבי יצחק: זהו שאומרים ב"ונתנה תוקף" אם ישוב מיד תקבלו. אם אדם שב בימים אלו שהם זמני תשובה, אזי "מיד תקבלו" - תשובתו נחטפת מן הידים כסחורה מבוקשת, ומתקבלת ללא דרישות וחקירות רבות... (ומתוק האור)

ובכן צדיקים יראו וישמחו כיצד שייך שמחה במקום היראה?

על עניין זה שוחח פעם האדמו"ר מגור בעל ה"בית ישראל" עם רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, כפי שמובא בספר "מלך ביופיו".

השיחה נסובה אודות המנהג המקובל בחצר חסידות גור ובעוד חסידויות להרבות בניגונים של ערגה ושמחה אפילו בתוך תפילות הימים הנוראים. רבי יחזקאל התעניין בסקרנות רבה, מה פשר המנהג ומהיכן מקורו, וחפץ היה לדעת, האם אין ראוי יותר, ביומא דדינא להרבות בבכיות ובתחנונים שיש בכוחם לעורר לתשובה.

וכך סח הרבי מגור, כתשובה לשאלה:

מצינו אצל יעקב אבינו, שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתלקה ממנו שכינה. מדוע? למה נסתלקה השכינה? אולי בכדי שלא יתאפשר לו לגלות את הקץ? הרי יכול הקב"ה לצוותו על כך, ולאסור עליו את גילוי הקץ? אלא, פירש המגיד רבי הירש מוואדיסלאו זצ"ל, אביו של רבי בונים מפשיסחא זצ"ל, בחיבורו "עשרה למאה", וכך הסביר: כאשר ביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ, הוא צפה בעתיד הדורות הבאים, וחזה בצער הגלות הנוראה ובסבל וביסורים שעתידיים בניו לעבור. בשל כך התעצב אל ליבו והיה שרוי בצער. לפיכך נסתלקה הימנו השכינה, כיון ש"אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה..."

סיים הרבי מגור את העניין באמרו "בלא שמחה, גם בכיות וזעקות לא יועילו להשראת השכינה". וכך ביאר את האפשרות של "וגילו ברעדה", ניתן וצרין לשלב ביניהם...

(ומתוק האור.)

מאוצרות המגידים

גלה כבוד מלכותך עלינו הקיסר הצרפתי נצחווה הרוסים, ובקשו לתופשו, ומשום כך ברח לאן שהולכייהו רגליו, באמצע הדרך, נכנס לביתו של חייט יהודי, וביקש הימנו להחביאו, עשה כן היהודי, והחביא את הקיסר במיטתו, ובשמיכות כיסהו בשיכבה על גבי שיכבה, נכנסו הרודפים לבית החייט ערכו חיפוש אך לא מצאוהו.

משנסתלקו הרוסים, יצא הקיסר ממחבואו, וגילה ליהודי כי הוא לא אחר מאשר הקיסר עצמו, ואיפשר לו לבקש הימנו שלשה דברים בזכות שהציל את חייו, חשב החייט לתומו, ולפי עוני דעתו מה יבקש, והחליט לבקש תחילה שיתקנו לו את גג ביתו הדולף בחורף בימות הגשמים כי הרי זה עיקר ההפרעה אצלו...

"וכי זה מבקשים מקיסר?! נשמעה צעקת הקיסר "בקשה פעוטה וחסרת ערך כזו?!"

הרהר החייט בדעתו מה יבקש, עד שהחליט לבקש בקשה שניה: לסלק את שכנו החייט המתחרה בו ומקפח את פרנסתו...

שוב הרים הקיסר את קולו עליו והתכעס על שהתחפף לבקש מילתא זוטרתא כזו. בקשתו השלישית של החייט לא היתה אחרת מזו שיואיל הקיסר לתאר לו איך הרגיש בשעה שערכו הרוסים חיפוש ליד המיטה בה הסתתר...

עכשיו כבר פקעה סבלנותו של הקיסר, והחל נוזף בו "מחוצף שכמוך! מזלזל אתה בכבוד המלך, והרי בן מות אתה!"

וכבר עמד החייט להתלות, ולפתע פקד הקיסר לשחררו, ואז פנה אל החייט באומרו "מעתה תבין מה היתה הרגשתי בשעה שעמדו הרודפים לידי וסכנת מות ריחפה עלי..."

הרבה מן המוסר טמון בסיפור זה אומר הגאון רבי יעקב ניימאן זצ"ל ראש ישיבת לידא פלך ווילנא, ניצבים אנו לפני הקדוש ברוך הוא בימים אלו, ימי הרחמים והסליחות, לאיזה בקשות נותנים אנו דין קדימה? פרנסה, חיים טובים, דברים קטנים פחותי ערך מבקשים אנו מהמלך הגדול, מלך מלכי המלכים, וכי זו הדרך? עיקר שאיפתנו צריכה להיות מתי נזכה להתגלות כבוד מלכותו "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי"

אילו היינו מבקשים את הבקשה העיקרית ממילא היינו זוכים גם בשאר ההצטרפויות הגשמיים, כדמות ראייה אפשר להביא מן ההלכה הנפסקת באם שכח "זכרנו לחיים" אינו חוזר לראש התפילה ואילו אם שכח "ובכן תן פחדך" עליו לחזור לראש התפילה, משום שזוהי עיקר התפילה בימים הנוראים.

למה הדבר דומה? למלך שהתרצה לקרוביו, והבטיחם למלאות את כל משאלות ליבם, ביקש אחד סחורה, והשני חנות ואילו השלישי ביקש שיתן לו המלך את בתו לאשה, ובכך ישיג את שאר מאוויי לבו. כך, אם נבקש להשיג את העיקר נזכה לקבל גם את הטפל.

בכדי להמחיש ביותר את דברינו, ולשבר את האוזן נביא בזה עובדא נוספת, שסיפר הגאון ובי משה רוזנשטיין זצ"ל משיגה דישיבת לומז'ה.

פעם נסע רבי משה ברכבת ופגש בחסיד מודז'יץ שסיפר לו מעשה ברבו הקדוש, חסיד אחד נכנס אל הרבי ממודז'יץ זצ"ל וביקש עצה בדבר פרנסתו, דחאו הרבי מפניו באמרו "אינני מתעסק בהבלי עולם הזה", ויהי אך יצא החסיד, נכנס חסיד שני ושוחח עם הרבי כשעתיים, ורק בענייני פרנסה.

חזר החסיד הראשון אל הרבי ושאלו מדוע לא רצה לשוחח איתו בענייני אלו, ואילו עם חבירו טייל הרבי בארוכה בעסקי פרנסה?

"אמשול לך משל", ענה הרבי, "נכנס עגלון לחנות בה מוכרים כל מיני סחורות יקרות, וביקש שימכרו לו מעט שמן לשמן את גלגלי העגלה, מיהר בעל החנות וסילקו משם, אינני סוחר שמן לעגלות" זעק, לא נשאר העגלון חייב ותמה "מדוע לקונה שלפני נתת שמן לצורך העגלה?"

הסביר לו בעל החנות: הקונה שלפני רכש סחורה יקרה, עליה הרווחתי סכום נכבד, לכן נתתי לו גם שמן לצורך גלגליו, לא כן אתה, אינך מבקש רק שמן, ולכן עלי להודיעך כי אינני מוכר שמן לגלגלים.

הפטיר הרבי ממודז'יץ לאותו חסיד: פלוני שואל תמיד בעצתי, בענייני חינוך הבנים, בקביעות עיתים לתורה, ושאר ענייני עבודת ה', לפיכך כשבא פעם להתיעץ בענייני פרנסה, הקדשתי לו מזמני לשוחח איתו. לפי שאי אפשר לחנך בנים ולעבוד את ה' בלי פרנסה בהרחבה, לא כן אתה שבאת רק עבור פרנסה בחינת "שמן לגלגלים" לכן גיליתי לך שאינני "סוחר של שמן!"

כן הדבר ברוחניות, סיים רבי משה המשגיח, אדם הקובע עיתים לתורה, מקיים את המצוות ועושה נחת רוח ליוצרו ובראש השנה מבקש הוא את צרכיו הגשמיים, נותן לו הקדוש ברוך הוא משאלות

ליבו, בכדי שיוכל לעבוד את ה', אבל מי שמבקש רק פרנסה ושוכח את העיקר, ידוע ידע שאין הקדוש ברוך הוא סוחר של פרנסות!!! (דרכי מוסר)

מוסיף על זה בספר ציוני תורה: וכי מה יעשה אדם, שמה שמעיק על ליבו זה דווקא ה"אוברדרפט" בבנק? מה יעשה שמה שטורד את מנוחתו זה אי הצלחתו בנושא כזה או אחר? הרי בן אדם הוא!

לפני שנענה על הקושיא הזאת, נציב שאלה נוספת, על סמך מה אנו מעיזים לבקש מהקב"ה כל טוב וטוב? הרי לב יודע מרת נפשו כמה שחטאנו כלפיו במשך השנה שעברה.

אלא, מבקשים אנו "זכרני לחיים מלך חפץ בחיים וכו' למענך אלוקים חיים", אם יתבונן אדם בצרכיו, ויתעלה לרגע ממצוקת ליבו בזה, יקל עליו למצוא את הקשר הרוחני שטמון בזה, לדוגמא, אם זקוק הוא למנה נוספת של הצלחה בחינוך הילדים, הרי שיוכל להתבונן על זה במבט שהוא רוצה לראות נחת, אבל במחשבה שניה, רוצה בזה את כבוד ד', שבנו יקיים המצוות ביתר התלהבות, שבנו ימשך יותר ללימוד התורה, ובאם זקוק הוא לפרנסה, הרי

ראיתי שהוא מודע: אני לא יודע מה הפרוש. נו, אם המתרגם אינו יודע, הכומר הרשע הזה ידע? ידעתי שגם הוא לא ידע...

כך יש לנו לקים את המצוות, בפשיטות ובתמימות, והולך בתם ילך בטח! זהו שנאמר בפרה אדמה "זאת חקת התורה" (במדבר יט, ב), לפי שהשטן ואמות העולם מצערים את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה "חקה", גזרה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה (רש"י). ומדוע נאמר: "זאת חקת התורה", מדוע לא "חקת הפרה האדמה", כמו "זאת תורת העלה" (ויקרא ו, ב), "המנחה" (שם, ז), "החטאת" (שם, יח), "האשם" (ויקרא ז, א) ו"זבח השלמים" (שם יא). אלא לומר לך שכל התורה כלה הקשה לחקת הפרה האדמה. חקה היא, גזרה שאין רשות להרהר אחריה. ונאמר, שזו גם הוראת "זאת התורה, אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), שדרשוהו (בברכות סג ע"ב) שאין התורה מתקימת אלא במי שממית עצמו עליה. והינו ממית את דעתנותו, והולך בתמו.

סיפר לי ראש הישיבה, הגאון רבי אברהם יפה'ן זצ"ל: היה בחור פשוט, נער בער, טפש וסכל, והכל נדו לו ורחמו עליו, מה יהא בסופו. ומה היה בסופו? היו לו כמה קופיקות ומלא טפס הגרלה, והעיר רעשה וגעשה: ניחש נכונה את שלשת המספרים שעלו בגורל. זכה בחמשת אלפים רבלים, הון עתק באותם ימים.

מדושה ענג היה? כשהחמיאו לו על מזלו הטוב, אמר: "לא היה זה מזל! היה זו הארה ממרום!" והסביר: "לא עלה בדעתי להשתתף בהגרלה. אבל ראיתי בחלום את המספרים שבע עשרה, שמונה עשרה, שלוש מאות ושבעים. והבנתי, שמראים לי את מספרי המזל!"

לא הבינו: "אבל היו רק שלושה מספרים בטפס!" חייך חיוך נצחון: "זהו! צריכים פקחות כדי להבין חלום לאשורו! רצו שאצרף את המספרים, ועלו לכדי ארבע מאות וחמש עשרה. ואכן, זה המספר שעלה בגורל!"

חישב אחד, ותמה: "אבל צירופם הוא ארבע מאות וחמש בלבד!" "ככה?! אז איזה מזל שאיני יודע חשבון!"

מעשה שהיה, ומה רצה לומר כשספרו? שאיננו יודעים מאומה. לא מה טוב ומה רע, לא מה נכון ומה שגוי, החסרון עלול להתברר כמעלה והמעלה כחסרון, ואין עלינו אלא למסור עצמנו לבוראנו, ולהניח לו להנחותנו! זהו שאמרו (חלין ה' ע"ב), אדם ובהמה תושיע ה'" (תהלים לו, ז), אלו בני אדם שהן ערומיין [פקחים] בדעת [כאדם הראשון (רש"י)], ומשימיין עצמן כבהמה, שנמשכת אחרי בעליה באמון מחלט, כמו שאמרו: בהמה על דעת בעליה הולכת (קדושין כב ע"ב), וכדרך שאמרו (ויקרא רבה כז) אף על פי שאדם אנו, נמשכין אחריו כבהמה.

כמה מתאימים הדברים לענינו: "למה תוקעין, רחמנא אמר תקעו". שאמרו (בירושלמי תענית פ"ב ה"א) שתקיעת שופר [בתענית], "לומר, חשבנו, כאלו גועים כבהמה לפניך!"

אוצרו של הגריס

אמסור לכם מתנה, אוצר יקר. מפתח זהב לזכיה בדין. לא משלי הוא עצה נפלא וסגלה בדוקה של קדוש ישראל, רבי ישראל מסלאנט זצ"ל ("אור ישראל", אגרת ז), אלא שאנו נוספים לה הקדמה וסיום. ידועים דברי רבי ישראל מסלאנט זצ"ל, שהעצה לזכיה בדין היא חרדת הדין. וראיתו מדברי הגמרא (ראש השנה טז ע"ב) שכל שנה שרשה ועניה בתחלתה מתעשרת בסופה, ופרש רש"י: שישראל עושים עצמם רשים ועניים בראש השנה לדבר בתחנון ותפלה. כענין שנאמר: "תחנונים ידבר רש" (משלי יח, כג). והינו בשברון הלב, כמו שאמרו (ראש השנה כו ע"ב) ששופר של ראש השנה מצותו שיהא כפוף, לרמז שכמה שמכופף ומשפיל עצמו בתפלתו, עדיף. השאלה, איך מגיעים לכך והלב אטום ומאובן, סגור ומסוגר. איך בוקעים, איך סודקים, איך פותחים ולו כחדה של מחט.

ויש לו כאמור עצה, והיא יסוד עמק בנפש האדם. לכן ראוי להציבו ולבארו. שנינו (סנהדרין מב ע"א), שכל מברך את החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה. מדוע, מכל התפלות והברכות, נתיחד ענין קדוש הלבנה והשוה לקבלת פני שכינה? פרש רבנו יונה (בבאורו על הרי"ף, סוף פרק ד דברכות) שאמרו (ראש השנה כה ע"א) שהירח "פעמים שבא בארכה, ופעמים שבא בקצרה". בכל שעה משעות היום, יודעים אנו לומר היכן השמש עתה. אבל מי יודע היכן יראה הירח הלילה? מקומו תמיד מפתיע. ומכיון שכך, מעורר התפעלות ואנו רואים בו את יד ה' הממקמו במשמרתו ברקיע כרצונו, וזה ענין "קבלת פני שכינה". וכבר העיר רבי ירוחם ממיר זצ"ל ("דעת חכמה ומוסר" ח"א מאמר מ) שהיודעים והמבינים מכירים מסלול הירח ואינם מפתעים. אך אין זה משנה עבורנו. כי עלינו להתפעל גם מזריחת השמש ושקיעתה, ולהלל על כל נשימה ונשימה. אבל זו ידיעה בשכל בלבד, והידיעה השכלית אינה פועלת על הלב. שפת הלב היא התפעלות, ואם אנו מתפעלים מן הירח, הרי זה בגדר "קבלת פני שכינה" עבורנו.

כשנפטר הסבא מקלם זצ"ל, מסרו בנו וחתנו את סדור כתביו, המוני שיחותיו ומאמריו לתלמידו רבי ירוחם ממיר. במשך שנים שקד על מיונים וסדורים, מקיפים הם ים של נושאים. ומה בחר לקבע בראש, במה בחר לפתח את שני

יהיה ליבו פנוי יותר ללימוד התורה, ואף יוכל לקיים המצוות ביותר שמחה ורוגע הלב, וזהו הכוונה "למענך אלוקים חיים", וכשיתבונן האדם בכל בקשה שצריך, הרי שיכול לשפוך ליבו לכל מה שחסר לו, ויכוון גם לבקש על מלכות שמים, שנגזר מזה.



"רחמנא אמר תקעו" - הגר"י גלינסקי זצ"ל:

"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב" (תהלים פא, ה). ובאורו, שידועים דברי הרמב"ם ("מורה נבוכים" ח"ג פרק מו), והסכים עמו הרמב"ן (דברים כב, ו), שאין ספק שי שלמצוות טעמים ונשגבים, ובכללן טעם ותועלת ותקון לאדם, אלא שאנו איננו משיגים טעמן, ועבורנו הן חק. וזהו שנאמר: "כי חק, לישראל הוא". אבל "משפט, לאלקי יעקב", שהוא יודע טעמן.

ועל כך אמרו (ראש השנה טז ע"א): למה תוקעין בראש השנה. ושאלו: למה תוקעין: רחמנא אמר תקעו! "כמו שאמר אדוני מורי ורבי הרב הקדוש רבינו אלימלך זצ"ל [מליזנסק] שהגמרא מקשה למה תוקעים, כלומר מה היא הכונה של התקיעות, ותרצה: רחמנא אמר תקעו, פרושו שזו תהיה עקר הכונה, לעשות רצון הבורא ברוך הוא" ("מאור ושמש", רמזי ראש השנה).

וידוע שרבי ברוך ממזיבו' זצ"ל המליץ על כך ("בוציאנה דנהורא", עבודה אות יז) את הכתוב: "כי הגדלת על כל שמך אמרתך" (תהלים קלח, ב). שבודאי יש בכל מצוה "שמות" וכוונות קדושות, אבל הכונה היותר גדולה היא: "אימרתך", שאמר ונעשה רצונו (רש"י זבחים ב ע"ב, מו ע"ב).

ושנינו במשנה (שבת יא ע"א): לא יקרא לאור הנר. ופרשו הטעם בגמרא, שמא יטרד בלמודו וישכח ששבת היום, ויטה את הפתילה, ויעבר על אסור הבערה. אמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא לאור הנר, ולא אטה. ושכח, והטה. כתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע קראתי והטיתי, וכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה. אמר: כמה גדולים דברי חכמים, שאמרו לא יקרא לאור הנר. ופרש הגר"א זצ"ל (חדושי מהר"ץ חיות, שם), כמה גדולים דבריהם, שאסרו לחלוטין בלי נתינת טעם.

וכיוצא בכך אמרו (בסנהדרין כא ע"ב) מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, שהרי שני מקראות נתגלה טעמם ונכשל בהם גדול העולם: "לא ירבה לו [המלך] נשים ולא יסור לבבו" (דברים יז, יז) ואמר שלמה אני ארבה ולא יסור לבבי, וכתוב: "ויהי לעת זקנת נשיו הטו את לבבו" (מלכים א יא, ד), "ולא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה" (שם), שמצרים היתה מקור הסוסים, ולבסוף שלח להביאם ממצרים (מלכים א י, כט).

ובענין זה תובן כפית ההר כגיגית למתן תורה, אף שאמרו "נעשה ונשמע" (בקשית והתוספות שבת פח ע"א). "שנעשה ונשמע" (שמות כד, ז) הינו נבין ונקבל. והורונו שלא אף עלינו לקבל את התורה, אלא כמצוים ועושים, בין אם מבינים ובין אם לאו. ואפילו כשמבינים, אין אנו עושים מפני הבנתנו אלא מפני הצווי. "רחמנא אמר תקעו", ותו לא! - מספרים, שהיה כומר צורר, מלמד ומשכיל וחכם להרע, ששכנע את המושל לקים וכוח פומבי עם היהודים על הגשר הנטוי מעל הנהר השוצף והגועש. והשוטר יעמד הכן, הראשון שיודה שאינו יודע להשיב ישלך אל הנהר בלי טענות ומענות!

הסכים המושל, ושלח להודיע לרב הקהלה. שמע הרב, וגזר יום תענית ותפלה לעזרת שמים מיד צר.

הגיע יהודי כפרי למכר תוצרתו בעיר, והחניית סגורות, הרחוב היהודי נטוש, אין נפש חיה. תמה. פנה לבית הכנסת, ושמע קל תחנון וזעקה. חשכו עיניו: ודאי חג הוא, ושכח. חללו ברכיבה ומשא, עשה חגו חל! בוש בעצמו, ונכלם בבגדי החל. עלה לבית הכנסת ושאל בלחישתו: "איזה חג היום?" "חג? יום אבל הוא!" ענוהו, וספרו על הגזרה.

נחה דעתו. אמר: "הביאוני לפני הרב". הודיע, שמוכן הוא להתעמת עם הכומר הצורר.

נד לו הרב: "אתה?! הן אדם משכיל הוא ויודע ספר, בקי בלשון הקדש וחכם להרע. מסתכן אתה בנפשך!"

"אף על פי כן", ענה, "הריני מוכן ומזומן!" יהי כן, הודיע למושל, והמעמד זמן. במרכז הגשר נבנתה ביבה, וההמונים התגודדו משתי גדות הנהר. המושל ישב על כסאו, הכומר נצב בהתריסה, והנה עולה לגשר יהודי כפרי, לא תאר לו ולא הדר. "לא מצאו היהודים את מי לשלח, אלא אותך? הן מתאבד אתה!" לעג הכומר בבוז. הכפרי לא הגיב. אמר הכומר בגבוהות לב: "שאל את השאלה, ותזכה בעוד דקת חיים!" שאל הכפרי: "אמר נא מה פרוש המלים העבריות 'לא ידעתי פרושו'?" "אני לא יודע מה הפרוש", תרגם הכומר לשפה המדברת.

שמע השוטר את ההודאה המפורשת, אחז במתני הכומר והשליכו אל המים השוצפים מתחת, כן יאבדו כל אויבי ה'!

המוני הגויים נאקו בבהלה, ובקרב היהודים שמחה וצהלה. הכפרי הרכב על כתפיים והובא לבית הכנסת לתפלת הודיה בקול רנה ותודה והמון חוגג.

שאלו הרב: "אמר נא, כיצד עלה בדעתך רעיון מפלא זה?"

"פשוט מאד", ענה. "יהודי פשוט אני, ולומד פרשה חמש ורש"י עם תרגום עברי טייטש, לאידיש המדוברת. ראיתי שרש"י מפרש את המלים: ועמק אין מראה, לא ידעתי פרושו (ויקרא יג, ד). לא הבנית מה זה. והסתכלתי בתרגום.

כרכי "הכמה ומוסר"? כנאמר אודות "כח הציור", שהוא הפועל על הלב ומביא להתפעלות. ומצאו בצווי התורה: "אם כסף תלוה את עמי", איך יוכל האדם לפעל על עצמו להלוות, ובלא רבית, ושלא להיות כנושה, ושלא ירע לבבו, באמצעות "את העני עמך" (שמות כב, כד), פרש רש"י: הוי מסתכל בעצמך, כאלו אתה עני: באמצעות "כח הציור"!

נצטיינו לזכור את יציאת מצרים, ולספרה בהרחבה. "יכול מראש חדש, תלמוד לומר: ביום ההוא. אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: בעבר זה, לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מנחים לפניך". מה מוסיף ליל היציאה, ומוסיפים המצה והמרור? ציור מוחשי!

לא נחה דעת הסבא מקלם, עד שבקש מהקודש ברוך הוא שיראהו ולו בחלומו, את הגיהנם. וראיה היתה לו, שהראיה תשפיע רבות. שאמרו (במדבר רבא כג, ה. תנחומא מסעי ד) שהקדוש ברוך הוא הראה למשה רבינו מה שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת. הראהו גיהנם, והתחיל משה מתיירא. הרגיעו: "הראיתך בעיניך, ושמה לא תעבר" (דברים לד, ד). והלא על משה רבינו אמרו (ברכות לג ע"ב) שהיראה דבר קטן היא לגביו, ועם כל זאת כשראה נתיירא יותר: כח הציור!

הסטיפילר זצ"ל הביא דברי הגמרא (נדרים כב ע"א): כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, ולא עוד אלא שחלי התחנותיות המכלה עינים ומדאיב את הנפש שולט בו. ותמה: הרמב"ן כתב (בהקדמה פרושו לאיוב) ששעה אחת בגיהנם נוראה ממשעיים שנות יסורי איוב בעולם הזה. ולאחר שאמרו שכל מיני גיהנם שולטין בו, כל הסוגים והמדורים, הוסיפו: "ולא עוד", יותר מזה, ששולט בו חלי התחנותיות? אבל מה נעשה, וזה האדם: הגיהנם בידיעה, והתחנותיות מרגשת ומוחשית. האדם אינו מתפעל מידיעותיו אלא מתחושותיו!

הכללי: לא נחה דעת הסבא מקלם זצ"ל עד שקבע נחרצות: "ההפרש מה בין צדיק לרשע הוא רק כח הציור - כי מי לא ידרוש טובה מתמדת, וכלו טוב? רק כח הציור חסר לרשע, ולא חסרון אמונה כסברת העולם, ("הכמה ומוסר" ח"א מאמר כח). שהרי "יודעים רשעים שדרכם למיתה" (שבת לא ע"ב), אלא שהידיעה אינה משפיעה על האדם. ו"איזהו חכם, הוראה את הולד" (תמיד לב ע"א). גם הרשע יודע את הנולד. ברם החכם רואהו, במוחשיות. מגיט את כח הציור, ולכן גובר הוא על יצרו.

נסכם, אפוא: העצה לזכיה בדין היא חרדת הדין, ואיך נוכל לחדר והלב אטום. והתשובה, שהלב מתפעל מדבר מוחשי, מציור חי. ואם נמצא ציור שכזה ולבנו יפתח, נזכה בדין. מצא עבורנו רבי ישראל מסלאנט ציור כזה בדברי הגמרא (ראש השנה כו ע"א).

ששינו במשנה: כל השופרות כשרים, חוץ משל פרה. ואחד הטעמים, משום שיזכיר את חטא העגל, ואין קטגור נעשה סנגור.

ואמרו שם בגמרא: מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבד עבודה, לפי שאין קטגור נעשה סנגור, והזהב יזכיר את חטא עגל הזהב.

ושאלו: אם כן, מדוע עובד הוא בבגדי זהב בבית המקדש? וענו: מבפנים קא אמרינו, אין הדברים אמורים אלא בקדש הקדשים.

והקשו: והלא השופר מבחוץ הוא, ומדוע אסרו שופר של פרה מטעם "אין קטגור נעשה סנגור", והלא אין כלל זה אמור אלא בקדש הקדשים. ותצו: כיון דלזכרון הוא, מבפנים דמי.

וכתב על כך רבי ישראל מסלאנט זצ"ל, וזו לשון קדשו: "וכאשר כח הציור מועיל למוסר, יציר האדם בעצמו, אילו היה כהן גדול, והיה צריך להכנס ביום הכפורים לבית קדש הקדשים, היה חרד מאד לנפשו פן תפגעהו רעה חלילה -

כן יחזק אמונתו באמונת חכמים רבותינו חכמי התלמוד ז"ל אשר פסקו ופסלו שופר של פרה משום שאין קטגור נעשה סנגור. הגם שבבית המקדש המקדש בבגדי זהב נכנסים, אכן שופר כיון שלזכרון בא, והאדם נזכר ונשפט על כל מעשיו, ככהן גדול הנכנס לקדש הקדשים הוא, והדברים כהויתם! ומאד מאד יחרד לב האדם המעמיק בדבר הנורא הזה!"

איזה אוצר הנחילנו! לדמות עצמנו בשעת תקיעת השופר, כאלו אנו עולים בחיל וברעדה בט"ו מעלות עזרת הנשים, נכנסים בשערי ניקנור הנשאים, ובאים לעזרה.

משמאל מתנשא המזבח הענק, עשר אמות גבהו, ומולנו כתל המקדש, מתנשא לגבה מאה אמות, מחפה רבדי שיש כחל ירק ולבן, כאדות ים. עולים במעלות אל שער האולם, וסביבו שריגי גפן הזהב, המקיפים אותו סביב סביב לרום ארבעים אמותיו, עד לנכרשת הזהב והאלמטרות שבגבהו, ופנימה בחרדת קדש.

מזבח הקטרת מולנו, השלחן מימין והמנורה דולקת משמאל. מצדה, פרופה הפרכת הנשאה, ואור מפלא רום מעלה נוגה בעדה, האור המבהיק הבוקע מבית קדשי הקדשים.

בחיל וברעדה נכנסים אנו בשביל שבין שתי הפרוכות, והאור הולך ומתעצם, בוחק ומסונר.

עוד מעט נפנה, ונעמוד מול -

נעמוד מול -

מול ארון הברית, ובו לוחות הסנפיריון החקוקים באצבע אלקים. כפרת הזהב ועליה שני הכרוכים פורשי הכנפים. משם בקע הדבור למשה, זה מקום

השראת השכינה. ואני, כמו שאני, אני בלי כחל ושרק, אני בקטנותי ובחסרונותי, נסקר ונסרק ונזכר -

אני, שאמש בקשתי בזחיות שנה של תפוח בדבש, שאהיה לראש ולא לזנב, עומד ורועד, חשוף לאור השכינה, בשקוף מחלט -

ורעדה זו, חרדת הדין, היא שתועיל, שתצדיקני במשפט!

אוצרו של רבי ישראל מסלאנט.

אבל הבטחנו גם סיום. ונפתח בספור מן המדרש (בראשית רבה סה, כב).

כשבא יעקב לקבל את הברכות, נאמר: "ירח [יצחק] את ריח בגדיו, ויאמר: ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (בראשית כז, כז), ודרשו בגמרא (סנהדרין לו ע"א): אל תקרי "בגדיו" אלא בוגדיו". ובאורו, שעמד לתת הברכות לא לבנו בלבד, אלא לעם שיקים. והשקיף ברוח קדשו מי יהיו בני העם, עד לאחרונים שבהם, עד לבוגדים, ונחה דעתו. וכדגמה, הביא המדרש סיפורו של יוסף משייתא.

בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית, אמרו: יכנס מהם ובהם תחלה. אמרו לו: "עלה, ומה שאתה מוציא יהיה שלך".

נכנס, והוציא מנורה של זהב.

אמרו לו: "אין דרכו של הדייט להשתמש בזו. אלא הכנס שוב, ומה שאתה מוציא יהיה שלך".

ולא הסכים.

הציעו לתת לו גבית המס בכל ארץ ישראל לשלוש שנים, ולא הסכים. אמר: "לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת, אלא שאכעיסנו פעם שניה!"

מה עשו, כבלו אותו בשלחן של נגרים, והיו מנסרים בו, והיה צווח ואומר: "וי, אוי אוי, שהכעסתי לבוראי!"

תמה הרב מפוניבז' זצ"ל: מה ארע כאן -

אדם שהיה מוכן להכנס לבית המקדש ולבזז אוצרותיו בעד בצע ממון, שהחפץ הראשון יהיה שלו. ומה יכול היה להרויח מהמנורה, הן הציעו לו את כל גבית המיסים בכל הארץ לשלוש שנים, מאות מיליונים -

אין, מדרגת היהודי השפל ביותר, המתיוון היחיד שהסכים לבזוז את בית ה', הפך בתוך שעה לקדוש, למוסר נפשו בפעל של קדשת השם!

וענה: כי נכנס לבית המקדש. והנכנס לבית המקדש, אפילו יהיה מתיון שפל, אפילו אם נכנס לבזז, יצא אדם אחר, מוסר נפש על קדשת השם!

ואם כך - אוי, אם כך -

הרי "שופר, כיון דלזכרון הוא, כלפנים דמי" -

לא כבית המקדש, כאולם וכהיכל, אלא כקדש הקדשים ממש -

הרי צריכים אנו לצאת משם אחרים! אוי, כמה אחרים! (והגדת)



למנצח לבני קרח מזמור - רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

כתוב בפרשת קרח "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל" מבאר רש"י מדוע הוא הלך אליהם? "כסבור שישאו לו פנים". משה רבינו רצה להציל אותם ברגע האחרון, אולי אם אבוא במיוחד אליהם יהיה להם אביסל"ע דרך ארץ = מעט דרך ארץ. מה הם עשו? "ודתן ואבירם יצאו ניצבים פתח אוהליהם ונשיהם ובניהם וטפם".

יהודי רגיל הלומד ומבין כי הנה משה רבינו ניסה, רצה, אך לא הצליח לפעול מאומה. איש האלוקים קם והלך אל החוטאים האלו אך ללא הצלחה ליבם נשאר קשה כאבן - "ויאבדו מתוך הקהל".

והנה כאשר תעיינו במדרש תראו "בשכר שהשכים משה לפתחם זכה להציל ארבעה צדיקים מדינה של גיהנום ואילו הם שלושת בני קרח ואון בן פלתי" (ולא קשה ממה שאמרו חז"ל "און בן פלתי אשתו הצילתו" כי כידוע זה וזה גורם).

ברגע האחרון ממש שאפילו בפה כבר לא יכלו לשוב, בשנה האחרונה בלב "רחש ליבם דבר טוב" ואז "מקום נתבצר להם". כיצד באמת התנהלה החזרה בתשובה שלהם, הרי הם היו עם קרח? חז"ל מגלים ומספרים לנו.

בעיצומה של המחלוקת הם ישבו ביחד עם אביהם קרח, והנה משה רבנו ע"ה עבר לפנייהם. הם חשבו לעצמם: מה עושים עכשיו? אם נעמוד לכבודו של משה רבינו זו פגיעה באבא והתורה אמרה 'כבד את אביך ואת אימך!' אך מאידך גיסא לא לקום וכי אפשר?! הם התגברו על עצמם וקמו "באותה שעה רחשו ליבם לתשובה" מה הכוונה? הם לא שבו עדיין בתשובה כי אם שבו מה חיפשו בגיהנום, אלא שמעשה ההתגברות, אע"פ שהיה לא נעים שברו את עצמם וקמו, המצווה הזו נתנה להם את הכח אחרי זה - שיחזרו בתשובה.

אנו לא יודעים כיצד הדברים הללו עובדים בדיוק. אדם עושה מעשה שלכאורה כלום, כמו מעשהו של משה רבינו ע"ה, שהיה אפשר לחשוב כי לא פעל שום דבר בהליכתו, אבל חז"ל מלמדים אותנו כי בשכר הליכתו פעל אצל אחרים. בתפילה מצינו כעין זה: באבות דר' נתן כתוב "יש תפילה שמועלת אחרי מאה שנה", אתה מתפלל ולא עוזר ולפתע בעתיד הרחוק הפילה מועילה. הסטייפלער זי"ע היה אומר: רואים בעלי תשובה שגם אבא ואמא שלהם היו חוטאים לה', אך שבו בתשובה מחמת הדמעות של הסבתות, הינו שהתפילות הועילו לאחר עשרות שנים. כך גם במעשים.

המגייד דורש לאוזניים אטומות

אתם יודעים? המגיד מקולמאיי רבי הלל זצ"ל, נסע ברכבת וראה חייל יהודי שמוציא מתיקו כריך (סנדוויץ) ומתחיל לנגוס ובתוכו בשר לבן רח"ל (על פני הכיר כי הוא יהודי), המגיד ניגש ושאל: "מה אתה אוכל?".
"כן, כן, אני אוכל מה שאתה רואה...".
"אתה יהודי?".
"כן, נכון". "יהודי אוכל דבר אחר?! תמה." "כן".
המגיד החל לומר לו מוסר, לדרוש דרשה, הסביר לו מה זה עבירה בכלל? ומה חומרתי של מאכלות אסורות. דיבר ודיבר. דרשה ארוכה. ובעודו דורש החייל לועס ולועס... המגיד המשיך בדבריו כי ה' הטובה עליו שפך את ליבו. הוא סיים סנדוויץ אחד והוציא כריך שני, והמגיד המשיך לדבר על ליבו...
לפתע החייל הפסיק מלעיסתו ושאל: "תגיד לי אתה שפוי?".
"למה לא?".

אתה רואה כי אני אוכל וממשיך ואיני שת ליבי לכל המוסר שאתה אומר מה אתה ממשיך לדבר, וכי אינך מבין שדברייך לא יועיל מאומה, מדוע אתה ממשיך?!"

"אני אדבר ואמשיך. ואם אתה שואל מה התועלת, רצוני לומר לך משהו. אתה עכשיו חייל צעיר עם כל הכח והעוצמה, אתה חושב כי כל העולם שלך אב לא תמיד אדם נשאר הגיבור הכי גדול, מגיעים זמנים שלא הולך כל כך טוב, כל בן אדם יש לו זמנים שונים, ובפרט לעת הזקנה הכוחות אוזלים ויכול להיות כי אז הכוחי ועוצם ידי ירד קצת, הדיבורים של עכשיו יעלו בזיכרון, כי הנה ישב על ידי יהודי ונדנד לי: מה זו מצוה, מהי עבירה, ואז יועיל לך משהו. ואפילו אם כל החיים ממש יהודי חי לו כפורק עול אבל בשעת מיתה שכבר וי, וי, אולי תיזכר משהו ויעלה בליבך הרהור תשובה, גם כדאי לי!..."
כללו של דבר, אדם לא יכול לדעת כלל, מה יועילו הפעולות שלו, ולהיכן יגיעו מעשיו. על קרח ודתן ואבירם לא השפיע, אבל השפיע על אחרים להצילם מדינה של גיהנום, ויש בכך הרבה עובדות מידי דור ודור.

נמצינו עוד מחז"ל כי מעשה טוב שלהם, כבישת הייצר, ממשיך ועושה בשבילם הלאה שאח"כ יצליחו להרהר בתשובה.
לפני תקיעת שופר אנו אומרים בהתעוררות "למנצח לבני קרח מזמור", מה אנחנו בדיוק אומרים? בפשטות מטרת האמירה היא "מלכויות!" אך יכול להיות שיש סיבה ורמז נוסף לעורר את הלבבות.
בני קרח, אוי בני קרח!, מתי זכו לתשובה? רגע לפני האחרון! אדם יכול לתפוס את עצמו גם ברגע האחרון. אומרים לך לפני תקיעת שופר, ברגע האחרון, תפוס את עצמך. ספרי חיים וספרי מתים פתוחים, תיזכר נא בבני קרח ותתפוס את הרגעים הללו להרהר בתשובה שימיה. וה' יעזרו לשוב לפניו באמת.

(להגיד)

"בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג נידונים על המים בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון שנאמר היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם" (ראש השנה דף טז)
המשנה בתחילת ראש השנה אומרת: "ארבעה ראשי שנים הם..." אח"כ המשנה מוסיפה "בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה, בעצרת דנים על פירות האילן, בחג נידונים על מים, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון" שואלת הגמרא (בדף יח) מה הכוונה כבני מרון? מבארת הגמרא בשלושה פירושים.

פירוש ראשון: כחילות של בית דוד. הצבא של דוד היו הולכים אחד אחד. - כך בראש השנה אנו עוברים לפניו כבני מרון אחד אחד, כאותם גדולים וחושיים.

פירוש שני: "כמעלות בני חורון". הר גבוה, שבגובהו יש שביל, בו אפשר לעבור רק אחד אחד, כך ממש בראש השנה עוברים לפני הקב"ה זה אחר זה.
פירוש שלישי: "כבני אימרגא". כאשר מעשרים את הצאן, הן עוברות דרך דלת קטנה שרק אחד יכול לעבור וכך סופרים עד עשר, אחד ועוד אחד.

איננו מבין, וכי כדי להסביר שכל אחד אחד עובר לחוד צריך שלושה משלים? כחילות, כמעלות בני חורון, כבני אימרגא, אתמהא?!
וכדי ליישב, אספר לכם סיפור קטן: היה פעם סוחר גדול שנסע ליום השוק והשקיע שם את כל כספו ברכישת סחורה יקרה וגם כספי הלוואות שחברים נתנו לו, הוא החליט להסתכן ולעבור בגניבה את הגבולות כדי להיפטר מהמכס על הסחורה וכך יוכל להתעשר, הוא לא נח ולא שקט עד שמצא עגלון המוכן לעבור איתו את הגבול.

הוא סידר את כל תוכנית הבריחה - מסלולי הנסיעה לשעות לילה שאין אור של ירח, ולילות שאין חילים רבים ליד הגבול וכו'.
הגיע הלילה המיועד. הסוחר העמיס על העגלה את כל סחורתו היקרה. ושניהם, הסוחר והעגלון, עלו על העגלה. העגלון מבחין כי בעל הבית הסוחר יושב על הכסא - ושיניו נוקשות דא לדא, ידי ורגליו רועדים.
שאל אותו העגלון בלגלוג: מה אתה רועד, הרי יש עוד יותר מחמש שעות עד שנגיע ליער, מה הפחד שלך כאן ליד הבית?

"למה שלא אפחד, אני עושה חשבון פשוט, אם אצליח במשימתי, איזה עושר ימלא את כיסי, ההון האישי שלי יהיה פי עשרה ממה שהשקעתי, ממחר - אחיה חיי עושר וכבוד, מה נפלא. אבל אם חס ושלום לקראת עלות השחר יפגש חלילה בשוטר הגבולות שיכריז "עצור! הרם ידיים!" הסחורה

תהה המלך: "אם כן לשם מה קפצת לנהר? האם כה גדולה היא נאמנותך אלי עד שהחלטת לעשות זאת מבלי מקבל שכר וגמול?"
השיב הזקן: "לא אכחש ולא אכחד למלך, לא קפצתי מעצמי אילו היה הדבר תלוי בי לא הייתי מעלה בדעתי לעשות זאת. רק אדם מטורף יקפוץ לנהר.

תלך למשטרה, פרוטה לא אראה ממנה, ואת עצמי אפגוש בבית האסורים, בעלי חובות ירדפו את משפחתי וכו', אי"כ למה שלא ארעד, בעוד כחמש שעות אני על פתח עושר או על פי תהום ואיך לא ארעד?
נסעו ונסעו. הגיע חצות לילה. החלו כבר להיכנס ליער, חצו את הגבול, ראה הסוחר שהעגלון רועד קמעה. שואל אותו: עגלון, עגלון, מדוע אתה רועד? משיב לו העגלון, "שמע נא, בסך הכל אני גם בן אדם, ואנו מתקרבים לרגעים קשים ומסוכנים, נכון שאין לי כאן סחורה פרטית, אבל לא נעים לשבת חודש בבית סוהר, וגם העגלה והסוסים שיטלו ממני לא באו לי בחינם."
ממשיכים לנסוע פנימה במעבי היער בין השבילים המוכנים מראש, והם שניהם רועדים, קילומטר ועוד קילומטר, מה הם רואים בבירור, כי הסוסים אינם רועדים, לא מבינים כלום.
הפחד השורר כל כך לא מדבר אליהם כלום. הסוס נשאר בעל חיים לפני הגבול, בתוך הגבול ולאחריו. נשאר כמו קודם.
הנה כל זאת מרמזת ואומרת הגמרא בשלושת הדוגמאות.
יש יהודי שלקראת ימים נוראים מתחיל לרעוד.
עוד בשבת מברכים כאשר מכריזים "ראש חודש אלול" הוא כבר מתחיל לרעוד "כחילות בית דוד" שאינם עוברים סתם כך, אלא מתאמנים קודם, משקיעים כוח ומאמץ זמן רב עוד לפני המפקד המכריע.
ויש סוג שני, שעד ראש השנה הוא חלש ביראת שמים. אבל כאשר בא ראש השנה מתחיל לרעוד "כמעלות בני חורון" כי כאשר צועדים בשביל המסוכן כאשר משני צדדים תהום, רועדים, פוסעים עוברים אדם אחרי חברו - בפחד, כמו כן, בשעה שעוברים לפני המשפט, ביום המשפט הפחד שורר.
אבל יש סוג שלישי, יהודים הדומים לבני אימרגא כהצאן, אותם כבשים שקטים צוהלים ומתרוצצים שנכנסים בפתח וסופרים אותם אחד אחד ואינם מבינים כלום, אוי, הכבש העשירי לא יודע כי בעל הבית סימן לו פס אדום על גבו...

"בראש השנה יכתבו ויביום צום כיפור יחתמון כמה יעברו מי יחיה ומי ימות" קו חיים על הגב וחס ושלום להיפך פס אדום - "מי ימות". היכן השכל שלך?
הקב"ה יושב בראש השנה על כסא דין, אך המשפט לא הגיע בפתאומיות "כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף" - הנשר הזה הוא רחמן על בניו ואינו בא לקינו בפתע פתאום אלא מקשקש מאילן לאילן ומסוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו. כך הקב"ה דופק לנו כל חודש אלול בשופר, עורו ישנים משנתכם ונרדפים הקיצו מתרדמתכם. לעוררנו לקראת ראש השנה - כאשר נפתחים ספרי חיים ומתים.

הלא גם מי שתאב לקבל שכר וגומול מאת המלך יודע בלבו כי לא יזכה לכך, שהיה אין שום סיכוי בעולם לצלח את הנהר בשלום. אלא כך היה המעשה: בעודי עומד על גדת הנהר בא מאן דהו ודחף אותי בעל כרחי מאחור והפילני לנהר... שמע המלך את דברי הזקן והרהר בלבו ואמר: "לא יהי כדברך אבל מכל מקום ראוי אתה לשכר על שעלה בידך להינצל ממימי הנהר ומחיות הטרף. הלא הבטחתי לבני עמי כי מי שיחצה את הנהר אמלא כל משאלותיו, והנה עמדת במשימה בגבורה, ועתה הנך נצב כאם לידי בריא ושלים". אמר הזקן: "אם כה גדולה אדיבותו של המלך, אבקש ממנו שיתחסד עמי וימלא את מבוקשי, בקשה אחת לי למלך. מה רב כעסי על האיש שהפילני לנהר, כי בכך סיכן את חייו. יצווה המלך את עבדיו למצוא את האיש ויביאו לפני המלך למשפט, ויענישוהו המלך בעונש חמור".

שמע המלך את דברי הזקן, שחק בקול גדול ואמר: "שוטה שבעולם, ישמעו אלוניך מה שפיך מדבר. ברוב טובי וחסדי אני מודיעך על שכר וגומול שאתן לך על מעשיך, ומבטחתיך למלא כל משאלות ליבך לטובה ומה אתה מבקש ממני? להעניש את זולתך.. הלזה יקרא שכר וגומול? האם בכך תבוא על סיפוקך?"

הנמשל: האדם השולך לעולם בעל כורחו, שהוא כים סוער וגועש. חיות טרף מהלכות בו ומאיימות להמיתו: שגאה, קנאה, תאוה, ושאר סכנות רוחניות האורבות לו. האדם שוהה בנחשוליו הסוערים של העולם הזה ומתאמץ בכל כוחו לשרד בו. והנה מגיע האדם לימי הסליחות והרחמים, הוא מתעלה מזדכך, ניצול מן הסכנות הרוחניות ומתקרב עוד ועוד אל בוראו – "ואני קרבת אלוקים לי טוב" והנה, עוד מעט יגיע יום הדין, ואז תגיע קרבתו אל ה' שליאה. וכשמגיעה העת המרוממת הזאת, בעודו קרוב אל המלך, נשאל האדם על ידי מלכו של עולם: "מה תבקש וינתן לך?" שעת רצון היא מלפני המלך, שבה ימלא כל משאלות ליבו של האדם: שעת כושר מיוחדת לבקש מאת ה' את הדברים הנעלים והנשגבים ביותר – אור התורה, סיעתא דשמיא להתגברות על המכשולים והמעכבים בעבודת ה', התגלות מלכות ה' בבריאה, קידוש שם שמים וכבוד ה' בעולם, סוף וקץ לגלות גאולת נצח.

אך תחת זאת, מה מבקש האדם בראש השנה? – אנה ה' אני מבקש ממך שאזכה הזנה להעלאת במשכורת... שהבוס יפסיק להציק לי... שאקנה השנה מכונית חדשה... שיאשרו לי בעירייה תוספת בנייה. הוא אשר אמרנו: לא די להתפלל ולבקש מה' צריך לדעת גם איך להתפלל, ומה לבקש. חלילה לנו שבמו ידינו נאבד את כל האוצרות ושכיות החמדה שמציעים לנו תמורת נזיד עדים עלוב. נתפלל כולנו בימים קדושים אלו על גאולת כלל וגאולת הפרט, על הצלחה ברוחניות מתוך רוחה גשמית, ה' הטוב ישמע קול שוועתנו ויחיש קץ ישוועתנו...

אך תחת זאת, מה מבקש האדם בראש השנה? – אנה ה' אני מבקש ממך שאזכה הזנה להעלאת במשכורת... שהבוס יפסיק להציק לי... שאקנה השנה מכונית חדשה... שיאשרו לי בעירייה תוספת בנייה. הוא אשר אמרנו: לא די להתפלל ולבקש מה' צריך לדעת גם איך להתפלל, ומה לבקש. חלילה לנו שבמו ידינו נאבד את כל האוצרות ושכיות החמדה שמציעים לנו תמורת נזיד עדים עלוב. נתפלל כולנו בימים קדושים אלו על גאולת כלל וגאולת הפרט, על הצלחה ברוחניות מתוך רוחה גשמית, ה' הטוב ישמע קול שוועתנו ויחיש קץ ישוועתנו...

נתפלל כולנו בימים קדושים אלו על גאולת כלל וגאולת הפרט, על הצלחה ברוחניות מתוך רוחה גשמית, ה' הטוב ישמע קול שוועתנו ויחיש קץ ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

הלא גם מי שתאב לקבל שכר וגומול מאת המלך יודע בלבו כי לא יזכה לכך, שהיה אין שום סיכוי בעולם לצלח את הנהר בשלום. אלא כך היה המעשה: בעודי עומד על גדת הנהר בא מאן דהו ודחף אותי בעל כרחי מאחור והפילני לנהר... שמע המלך את דברי הזקן והרהר בלבו ואמר: "לא יהי כדברך אבל מכל מקום ראוי אתה לשכר על שעלה בידך להינצל ממימי הנהר ומחיות הטרף. הלא הבטחתי לבני עמי כי מי שיחצה את הנהר אמלא כל משאלותיו, והנה עמדת במשימה בגבורה, ועתה הנך נצב כאם לידי בריא ושלים". אמר הזקן: "אם כה גדולה אדיבותו של המלך, אבקש ממנו שיתחסד עמי וימלא את מבוקשי, בקשה אחת לי למלך. מה רב כעסי על האיש שהפילני לנהר, כי בכך סיכן את חייו. יצווה המלך את עבדיו למצוא את האיש ויביאו לפני המלך למשפט, ויענישוהו המלך בעונש חמור".

שמע המלך את דברי הזקן, שחק בקול גדול ואמר: "שוטה שבעולם, ישמעו אלוניך מה שפיך מדבר. ברוב טובי וחסדי אני מודיעך על שכר וגומול שאתן לך על מעשיך, ומבטחתיך למלא כל משאלות ליבך לטובה ומה אתה מבקש ממני? להעניש את זולתך.. הלזה יקרא שכר וגומול? האם בכך תבוא על סיפוקך?"

הנמשל: האדם השולך לעולם בעל כורחו, שהוא כים סוער וגועש. חיות טרף מהלכות בו ומאיימות להמיתו: שגאה, קנאה, תאוה, ושאר סכנות רוחניות האורבות לו. האדם שוהה בנחשוליו הסוערים של העולם הזה ומתאמץ בכל כוחו לשרד בו. והנה מגיע האדם לימי הסליחות והרחמים, הוא מתעלה מזדכך, ניצול מן הסכנות הרוחניות ומתקרב עוד ועוד אל בוראו – "ואני קרבת אלוקים לי טוב" והנה, עוד מעט יגיע יום הדין, ואז תגיע קרבתו אל ה' שליאה. וכשמגיעה העת המרוממת הזאת, בעודו קרוב אל המלך, נשאל האדם על ידי מלכו של עולם: "מה תבקש וינתן לך?" שעת רצון היא מלפני המלך, שבה ימלא כל משאלות ליבו של האדם: שעת כושר מיוחדת לבקש מאת ה' את הדברים הנעלים והנשגבים ביותר – אור התורה, סיעתא דשמיא להתגברות על המכשולים והמעכבים בעבודת ה', התגלות מלכות ה' בבריאה, קידוש שם שמים וכבוד ה' בעולם, סוף וקץ לגלות גאולת נצח.

אך תחת זאת, מה מבקש האדם בראש השנה? – אנה ה' אני מבקש ממך שאזכה הזנה להעלאת במשכורת... שהבוס יפסיק להציק לי... שאקנה השנה מכונית חדשה... שיאשרו לי בעירייה תוספת בנייה. הוא אשר אמרנו: לא די להתפלל ולבקש מה' צריך לדעת גם איך להתפלל, ומה לבקש. חלילה לנו שבמו ידינו נאבד את כל האוצרות ושכיות החמדה שמציעים לנו תמורת נזיד עדים עלוב. נתפלל כולנו בימים קדושים אלו על גאולת כלל וגאולת הפרט, על הצלחה ברוחניות מתוך רוחה גשמית, ה' הטוב ישמע קול שוועתנו ויחיש קץ ישוועתנו...

נתפלל כולנו בימים קדושים אלו על גאולת כלל וגאולת הפרט, על הצלחה ברוחניות מתוך רוחה גשמית, ה' הטוב ישמע קול שוועתנו ויחיש קץ ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

ישוועתנו...

נחמיה ח: לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו.

יותר מזה נפסק להלכה שאין בתפילות ראש השנה כל הזכרה של וידוי, חטא ועוון.

בית יוסף סימן תקפד: שאר בקשות שאומרים באבינו מלכנו אומרים בראש השנה, אבל חטאנו לפניך וכל כיצא בו שיש בו הודאת חטא – אין אומרים בראש השנה, שאין אומרים בו וידוי.

אז מה מהותו של יום טוב ראש השנה? ומה תפקידו של השופר?

רבי סעדיה גאון מביא לא פחות מעשרה טעמים שונים לתקיעת השופר:

רס"ג טעמי תקיעת שופר הטעם הראשון: מפני שהיום התחלת הבריאה בו ברא ה' את העולם ונעשה מלך על עולמו. וכך עושים המלכים שתוקעים לפנייהם בחוצרות להודיע ולהשמיע בכל מקום תחת מלכותו, וכן אנו ממליכים עלינו את הבורא יתברך ביום זה.

תקיעת שופר הינה סמל להמלכת מלך חדש והתכנסות תחת שלטונו. כך מסופר על הימים האחרונים לחייו של דוד המלך: הוא שכב בארמונו ונטה למות ומחוץ לארמונו התרחשה סערה. אדוניה בן חגית, המוכשר ויפה התואר, הבן הגדול של דוד מאלו שנותרו בחיים, התכוון לנצל את התפר והמליך את עצמו ליורש העצר. בת שבע, אם שלמה, פרצה לחדר המלך ותבעה לקיים את הבטחתו כי שלמה ימלוך אחריו. דוד קרא לנתן הנביא ולצדוק הכהן וציווה לקחת את שלמה אל מעיין הגיחון, למשוך אותו בשמן המשחה ולתקוע בשופר. ברגע התקיעה הכריז העם: "יחי המלך שלמה".

כך התרחש כמה שנים לפני כן: אבשלום, בן דוד, תכנן הפיכה שלטונית כנגד דוד עצמו. אבשלום שלח את אנשיו לכל שבטי ישראל והדריך כי כאשר ישמעו את קול השופר יכריזו "מלך אבשלום בחברון".

שמואל א א,לט: וייקח צדוק הכהן את קרן השמן מן האהל וימשח את שלמה ויתקעו בשופר - ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה. שמואל ב טו,י: כשמעכם את קול השופר ואמרתם מלך אבשלום בחברון.

לפי זה נראה כי עיקרו של ראש השנה אינו יום דין, אלא יום חגיגי של המלכת הקב"ה עלינו והתכנסות תחת גזירותיו. וכך אכן מדגישות כל תפילות החג: "מלוך על העולם כולו בכבודך והופע והנשא על כל הארץ ביקרך ... מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הויכוח".

עם זאת, הדברים לא פשוטים כלל. רבי סעדיה גאון אינו מסתפק בטעם הזה, שכן יש בו תמיהה גדולה: המלכת מלך נעשית בתקיעה מלכותית ארוכה, כמו שנאמר אצל שלמה "ויתקעו בשופר". ואילו התורה מצווה לתקוע בדרך אחרת לחלוטין: "יום תרועה יהיה לכם" – ופירוש המילה "תרועה" הוא יבבה וביכיה. כך מתרגם האונקלוס את המילה "תרועה" – "יבבה", כמו המסופר על אם סיסרא שעמדה ליד החלון וחיכתה בדאגה לשוב בנה מהמלחמה וכשלא שב פתחה ביבבה קואבת. מכאן נולדו השברים והתרועה שהם שני קולות של יבבה, קול גניחה וקול בכי מתייפח (ואכמ"ל). החסיד רבי זאב וולף קיצעס היה 'בעל התקוע' בבית מדרשו של הבעש"ט. לפני ראש השנה הוא שיין את הכוונות והעמוקות של תקיעת השופר כפי שהן כתובות בספרי הקבלה, ואף רשם אותן על פתק קטן. כשהגיעה שעת התקיעות, הכניס את היד לכיסו כדי לשלוף משם את הפתק, אך לא היה שם. כנראה אבד. 'כיצד אתקע לפני הבעש"ט ככלי ריק וגס', חשב בכאב ופרץ בבכי מיוסר.

אחרי החג, קרא לו הבעש"ט ואמר: 'דע לך, שכל כוונה פותחת שער אחד למעלה, אך יש דבר אחד שהוא בבחינת 'מפתח כללי'. לב נשבר – פותח את כל השערים העליונים...'

מה הקשר בין גניחה להמלכת מלך? לפיכך מביא הרס"ג טעם אחר, וכאן מתקשר השופר ליום הדין:

רס"ג הטעם השני: ראש השנה הוא ראשון לעשרת ימי התשובה ותוקעים בו בשופר להכריז ולהזהיר על ראשנו: כל הרוצה לשוב - ישוב ואם לאו - אל יבוא בטענה.

ואם כן, בסיכומו של דבר, אנו תוהים ומבולבלים: האם ראש השנה הוא יום משפט או יום חגיגי של המלכת מלך? האם הוא יום חג במשמנים וממתקים או יום תרועה, יבבה וגניחה?

עלינו לעמוד אפוא על מהותו של יום שמחברת ומקשרת בין כל חלקי החג, ואחר כך נקבל מבט בהיר על שאלת הפתיחה: מדוע ראש השנה קודם ליום הכיפורים?

ג. נתחיל עם ביאורו של רבי ישראל מסלנט על שאלת הפתיחה שהעלה בעצמו, ונקדים לה משל נחמד: הקיסר פרנץ יוזף, מלך אוסטריה. היה אחד המנהיגים הבולטים באירופה לפני כ-150 שנה. הוא מלך על אוסטריה והונגריה במשך 68 שנים והפך לשליט בלתי מעורער. לאחר עשרות שנות מלוכה הוא התמלא בתחושת גדולה עצמית והשתוקק לבנות סמל מפואר, מבנה אדיר שינציח אותו לעד. המלך פנה אל בכיר האדריכלים באירופה וציווה להקים בניין אופרה משובח במרכז וינה שינציח את דמותו. אחרי חמש שנים של עבודה מאומצת, קם מבנה אדריכלי מרשים ובולט למרחוק.

האדריכל ציפה בהתרגשות לביקורו הראשון של המלך בבניין האופרה ושילב זאת בהופעה מוסיקלית אדירה עם שלוש הטורים הגדולים. הערב המרגש הגיע וכולם המתינו לכניסתו של הקיסר. השיירה המלכותית עצרה על יד הבניין, המלך הוציא את הראש מחלון המרכבה ואפילו לא ירד ממנה. הוא פתח בצעקות: "טיפשים, בורים גמורים, חסרי הבנה באמנות ותרבות. תחריבו מיד את המבנה הכושל".

האדריכל ניגש אל המרכבה ברגליים רועדות והמלך קרא: "בטיפשותך בנית את אולם האופרה בקומת הקרקע, כך שנכנסים אליו במעבר חד מהרחוב. אבל אולם אופרה אמור להיבנות גבוה, מעל הקרקע. הדרך אליו אמורה לעלות דרך שלוש קומות ומאה מדרגות, כדי להרים את הנכנס בהדרגה מהחיים הארציים ולהכניס אותו אט-אט לאווירה נעלה של חוויה נשגבה".

האופי האנושי נוצר בצורה כזו שאנחנו לא בנויים לשינויים חדים. איננו יכולים לעבור בלחיצת כפתור ממצב למצב ולהיכנס לאווירה אחרת. אנו חווים לעומק את תלאות החיים ולכן זקוקים לזמן כדי לפשוט את השכבות שהצטברו על הנפש ולהיכנס לאווירה אחרת. התופעה הזו קיימת אפילו בשינויים פיזיים, האדם נזקק לזמן כדי להסתגל לאור, אדם שיצא מחושך לאור – לא יראה בהתחלה כלום. לכן מברכים את הקב"ה: "בחכמה פותח שערים ובתבונה משנה עתים ... גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור". המעבר מחושך הלילה לאור היום אורך יותר משעה, כמו לגלול ספר תורה בשמחת תורה מחתן תורה בפרשת וזאת הברכה לחתן בראשית.

זאת הסיבה לדעת רבי ישראל סלנט, שהתורה הקדימה את ראש השנה ליום הכיפורים: הקב"ה ידע שהאדם אינו יכול לעבור משגרת אוגוסט לקדושת יום הכיפורים. היום הקדוש פשוט יתפספס. היום יבוא ויפנה – ולא נבואה שיעריך! לכן הקדים הקב"ה את יום הדין בו נידונים על חיינו הגשמיים, "מי יעני ומי יעשר", וכך מתוך התפילה והתחנונים על צרכינו הגשמיים – אנו מכינים עצמנו בהדרגה לקראת היום הגדול, יום הכיפורים.

3. **כוכבי אור שם:** הקב"ה יודע לבבות בני אדם כי רחוקים המה מאוד מדברים רוחניים כמו סליחת עונות ועולם הבא ... ולא יוכלו לעלות פתאום למדרגה הגבוהה להרגיש ענין הרוחני של יוה"כ, לזאת צוה להם לעשות ר"ה בו דנים את האדם על דברים גשמיים שיש לו בהם הרגש גדול וכאשר יחם לבבם בבקשתם על בני חיי ומזוני - אולי יוכלו לצעוד הלאה גם ליוה"כ.

יש להוסיף כי יסוד הצורך בהכנה נפשית לקראת קיום מצווה מופיע במקומות רבים. על חכמי ישראל מסופר שהיו משתתפים בעצמם בהכנות לשבת, שכן 'מי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת'. הכוונה הפנימית היא, שמי שאינו מתחיל את ההכנות לשבת כבר ביום שישי – אינו זוכה לחוות לעומק את קדושתה. עוד מבואר בהרחבה בכתבי חב"ד אודות הצורך בהכנה לתפילה, כמו טבילה במקווה, מתן צדקה ולימוד החסידות, שכן אי אפשר לעבור ישר מהמיטה לעמידה לפני המלך.

עד כאן ההסבר הבסיסי למהותו של יום כגישת בעלי המוסר. עם זאת, ההסבר הזה מתמקד בהיותו יום הדין על צרכינו הגשמיים. אולם כאמור, הטעם הראשון שהביא הרס"ג התמקד דווקא בהדגשה חגיגית ומרוממת: יום המלכת המלך על העולם כולו. עלינו למצוא אפוא הסבר שיקשר בין כל פרטי וחלקי החג ויפתור גם בעיית קדימת ראש השנה ליום הכיפורים.

ד. נפתח עם סיפור היסטורי שמלווה את האגדה היהודית מאות שנים (מתוך ספר התודעה): לפני 526 שנים, ה'רנ"ב (1492) התפרסמה גזירת "גירוש ספרד". מלכי המדינה, פרדיננד ואיזבלה, הותירו בפני מאות אלפי יהודים את הבחירה האכזרית: לעזוב או להתנצר. עשרות אלפים בחרו לעזוב, אך רבים בחרו לקבל למראית עין את דת הכנסייה ולהמשיך לקיים חיים יהודיים בסתר. אלפים מבני אותם אנוסים התקבצו בעיר ברצלונה ומשם המשיכו לשמור חיי מסורת במחתרת.

דון פרננדו אגולר היה אחד הדמויות החשובות בין האנוסים. הוא נשא תפקיד רם של מנצח התזמורת המלכותית, הוא עמד בשורה הראשונה של האליטה התרבותית בספרד, אך בסתר ניהל חיים יהודיים. במרתף ביתו אפשר היה למצוא בשר כשר, ובלייל הסדר וליל כל נדרי היו אנשים מסכנים נפשמ להתקבץ בביתו להתפלל יחד. חלפו חמש שנים ארוכות מאז הגירוש, בכל יום נתפסו יהודים כאנוסים והועלו על המוקד במרכז העיר. איש לא ידע מה יילד יום. ואז אירע דבר מוזר: בכל רחובות ברצלונה נתלו הזמנות חגיגיות לקונצרט חגיגי של התזמורת המלכותית, התזמורת תעלה מופע ייחודי של מוסיקת עמים ושבטים פרימיטיביים ותעניק כבוד לתרבויות שנשכחו מהעולם. הדבר המדהים היה מועד ההופעה: 10 בספטמבר, בעצם ראש השנה היהודי.

זה היה הלם בקרב קהילת האנוסים? דון אגולר השתמד? האם זאת הדרך להכריז כי נטש את הדרך היהודית?! לחלל פרהסיה את ראש השנה?! הסקרנות הייתה עצומה וכמובן לא היה יהודי אחד שלא הגיע להיות נוכח בעצמו באותו קונצרט. התזמורת ניגנה מוסיקת שבטים עתיקים ואז פתאום נטל מנצח התזמורת, דון אגולר, קרן של איל, בשפה היהודית: "שופר", והריע בו עשר תקיעות שלמות. אדם מן הצד היה בטוח שזה כלי תרועה של שבט

קדום מהאמזונס, אבל אלפי יהודים בקהל זכו בפעם הראשונה מאז הגירוש לשמוע קול שופר.

לפי התפיסה החסידית, אגולר ניסה לעשות משהו שהוא הרבה יותר מקיום המצווה המעשית. הוא זעק את עצמו. על פניו הוא היה נוצרי, צלם גדול עיטר את חזהו, שיער הראש שלו היה מסופר במיטב אופנת התקופה, בכל יום ראשון הוא ביקר בכנסייה, אבל הקול של השופר הריע לפני ריבוננו של עולם: מעל ומתחת לכל זה אני אחד אתך.

זאת מהותו של ראש השנה: לאתחל מחדש את הקשר בינינו ובין רבש"ע ובצורה עמוקה יותר מאשר השנה שעברה. למה הדבר דומה? קראתי מחקר מעניין האומר שמערכות יחסים בנויים בצורה מעגלית ולא ישרה (לינארית). זה לא שאנחנו בונים ומחזקים כל העת את הקשר בצורה חיובית. לא ולא. החיים בנויים בצורה מעגלית שהולכת וחוזרת כל הזמן אל נקודת ההתחלה. השלב הראשון הוא ההחלטה להיות יחד. זאת החלטה מלאת התלהבות ואהבה. אחר כך מגיע שלב ההסתגלות. החיים נכנסים לשגרה והמעשים השוטפים שוחקים את האהבה. אנחנו עסוקים בלעבוד, להתפרנס, לגדל ילדים והאהבה נזרקת הצידה. מכאן צומחים ריבים ומתחים וכל מרעין בישינו. אולם אז מגיע השלב השלישי: הזוג מתקרב אל יום הנישואין, והיום המיוחד הזה גורם להם לבצע הערכה מחודשת של הקשר. הם חושבים על מה שבנו ביניהם, על התועלת של הקשר – ומתוך זה צומחת מחויבות חדשה והרבה יותר עמוקה. זאת בעצם חזרה אל נקודת ההתחלה אך ברמה עמוקה הרבה יותר. וכך בכל שנה מחדש.

ראש השנה הוא התחדשות האחדות העצמית בין הקב"ה וישראל. הקב"ה מצווה אותנו לפתוח את השנה החדשה בהערכה מחודשת של הקשר ובפיתוח מחויבות יותר עמוקה כלפיו. לאורך חודש אלול אנחנו בוחנים את החלק הרוחני של חיינו וכשיהודי מכריז בראש השנה: "מלוך על העולם כולו בכבודך" הוא זועק ברמה חדשה ועמוקה את התמסרותו למצוות ה'.

ולכן מצווה התורה להריע בשופר: השופר הוא קול פשוט שאומר את מה שעמוק יותר מן המילים. השפה היא מכשיר מוגבל שאינו יכול למצות את רגשי הלב. אנו מתקשים לתאר רגשות, איננו מוצאים מילים לתאר אושר או כאב נורא, ככל שמדובר בתחושה עמוקה ואינטימית – כך נגמרות לנו המילים. אהבה אמיתית מתבטאת לפעמים בשתיקה יותר מאשר בדיבור. זה בדיוק התפקיד של שפת השירה, האמנות, המוסיקה, כדי לתאר את מה שבנומק הלב. השופר הוא הכלי שמדבר במקומנו: הוא מתאר את עומק ההתחייבות המחודשת שלנו לרבש"ע.

[סיפור יפה: מספרים על האדמו"ר מקוצק שקרא לחסידיו בערב ראש חודש ואמר שמחר בתפילת ההלל ישנה סגולה עצומה: מי שיכריז בקול הלב "אנא ה' יזכה לישועות גדולות. החל וויכוח בין החסידים האם האדמו"ר מתכוון ל"אנא ה' הושיעה נא" או "אנא ה' הצליחה נא" ולמחרת כל בית הכנסת נחלק לשתי קבוצות: אלו זעקו ב"אנא הושיעה נא" ואלו ב"אנא הצליחה נא".

אחרי התפילה שאלו את האדמו"ר לכוונתו. אמר להם: "לא לזה ולא לזה, אלא ל'אנא ה' כי אני עבדך".]

למעשה, הבעיה היא יותר עמוקה. לא רק שאיננו מוצאים את המילים, אלא שהמילים מזויפות. כיצד אחרי כל השנה המזופפת שהייתה נבוא ונועק: "המלך?" אז נוטלים את השופר שייחצה את הפער בין המילים ובין המעשים ויאמר את מה שאנו מתקשים להוציא מהפה.

הבעש"ט הביא לכך משל מיוחד במינו: מעשה בן מלך מפונק שנשלח על ידי אבא שלו למדינה מרוחקת. בני אותה מדינה היו בורים ונבערים ותפקידו של הנסיך היה ללמד אותם דעת. להנחיל להם אינטליגנציה, שפות ומדעים. הוא הגיע לשם בשעת ערב וכולם ישבו באחוזה סביב המדורה. האווירה הלבבית כבשה אותו והוא לא רצה לבלבל להם את המוח עם מדע צונן. בבוקר כולם היו יוצאים ביחד אל העבודה בשדה ואיש לא היה פנוי להקשיב לו. כך חלפו הימים ובמקום להרים אותם הוא דבק בהם. הוא החל לגדל את שערו פרא, חי חיים פשוטים ורגועים ולא דרש מעצמו יותר מדי.

חלפו כמה שנים ופתאום יום אחד זה היכה בו: אני לא מכאן. אני נסיך. בן מלך, נועדתי לשלוט על העולם ומה אני עושה בין הנבערים האלה? עם השיער הארוך והבגדים המרופטים הוא רץ אל ארמון המלוכה, אך כשהגיע אל השער קלט שאיש אינו מכיר אותו. חלפו שנים והוא נראה לגמרי אחרת מאז שעזב. כשניסה להוציא הגה מהפה, תפש פתאום שאינו זוכר את שפת המדינה. עצוב ומבוויש עמד על יד שער הארמון וציפה לנס. יום אחד נפתח השער והמרכבה המלכותית התגלגלה החוצה, הנסיך רץ לכיוונה ורק מילה אחת יצאה לו מהפה. המילה האחרונה שזכר בשפת המדינה: "א-ב-א!"

בראש השנה אנחנו אמורים לבטא משהו שהוא הרבה יותר עמוק ממילה כזו או אחרת: את עצם ההתקשרות לקב"ה? אנו אמורים לענות על השאלה הגדולה: "מי אני?" מעל ומעבר לכל המעשים – האם אני עצמאי או מאוחד עם ה'? אולם אחרי כל השנה המזופפת שהייתה, האם היינו מסוגלים להיות כנים? אז נוטלים את השופר והקול הפשוט מטפס במקומנו.

כעת אפשר לסגור את הקצוות: מצד אחד, ראש השנה הוא יום של הכרת המלך, כלומר, קבלת מלכותו מחדש, ולכן הוא יום חג והודאה על הזכות להיות חלק מהמעמד העצום הזה. במקביל, גם אין מזכירים את החטאים והוויכוחים, משום שאין זה יום של תשובה על חטאים, אלא יום של התמסרות. אולם מצד שני, צורת ההמלכה היא של יבבה ולא של תקיעה. משום שהשופר בא לבטא את זעקת הלב, את המרירות על הפער בין מה שאנו רוצים למה שאנו עושים.

בכך מבאר הרבי מליובאוויטש את השאלה בה פתחנו: מדוע ראש השנה קודם ליום הכיפורים? שכן ראש השנה הוא זה שיוצר את יום הכיפורים. הוא הרגע בו נולדת הטהרה של היום הקדוש. רק לאחר שאדם הכריז כי הוא שייך לקב"ה, אפשר להתחיל את התשובה האמתית ולהתחרט על החטאים. לאחר ההכרזה העמוקה "מי אני" – החטאים נמוגים ונעלמים ומאבדים את משמעותם. אם נחזור אל משל מערכות היחסים, בני זוג יכולים לריב כל השנה, אך לאחר שהם מאשרים מחדש ובעומק יותר את הקשר ביניהם – הריבים הפוכים להיות חסרי משמעות.

יום הכיפורים אינו יכול לחול לפני ראש השנה, משום שאין כפרה ללא אהבה. אין מחילה ללא הצפת קשר שהוא עמוק יותר מן הפגיעות.

4. הרבי מליובאוויטש, מכתב כללי לימי הסליחות תשכ"ג: למרות שימי ראש השנה הם התחלת ופתיחת עשרת ימי תשובה – אין נאמרים בהם תחנון וידידי על חטאים, כי רגש ההתאחדות עם הקב"ה באמצעות 'ההכרתה', כובש את האדם במידה כזו שככל שיהיה גדול הצער על מעשי העבר, הוא מתבטל ברגש יראת הרוממות המשתלט עליו. ולאמתו של דבר, הרי גם התשובה (במשמעותה העמוקה: שיבה אל המקור) קשורה עם תוכנו הפנימי של ראש השנה, המתבטא ברעיון ההכרתה.

רק לאחר ראש השנה, באים שאר חלקי התשובה של חרטה על העבר וקבלה על העתיד בוודים וסליחות כהמשך טבעי והכרחי להכרתת ראש השנה. הרגשת ההתקשרות וההתאחדות עם המלך – המחודשות והמחזקות – חייבות לערוך רצון והחלטה לסלק את כל המפריע להתקשרות.

מה זה אומר בתכל'ס? בהמשך אותו מכתב כללי, הרבי קובל בצער על כך, שאחרי כל ההכנות וההתרגשות, ימי תשרי חולפים בלי להשאיר רושם על השנה. הסיבה לכך – מסביר הרבי – שעוסקים ברעיונות גדולים ופחות בהחלטות פשוטות שמשאירות רושם מתמשך. התפיסה היהודית היא כי מהפכות גדולות עושים בצעדים קטנים. כל התעוררות חשובה אמורה להוביל לשינוי אחד בשטח.

לכן אצל חסידים נזהרו למעט בשינה בראש השנה, למעט אפילו בלימוד תורה, ולצלל כל רגע בארבעים ושמונה השעות הללו לאמירת תהילים פשוטה, המבטאת קבלת עול מלכות. מעבר לכך, חסידים נוהגים לקבל "הידור" רוחני בראש השנה, וכך פורטים את ההתעוררות של ימי תשרי לכסף קטן ונוח לתפעול. הרבי עצמו התבטא במשך השנים על עניינים מסוימים שקיבל אותם על עצמו כהידור בראש השנה.

נסיים בסיפור מופלא (שמעתי מפי הרב שבתי סלביצקי): הרבי מליובאוויטש היה 'בעל התוקע' בבית הכנסת בבניין 770 בברוקלין. מעמד התקיעות היה חוויה רוחנית מלאת הוד שחברה בין שמיים וארץ. בראש השנה תשל"א עברו תקיעות השופר בצורה חלקה, אבל התקיעה האחרונה לא יצאה. הרבי החליף בין השופרות, פרש את טליתו הקדושה על ערימת המכתבים שקיבל מהחסידים בערב ראש השנה והתאמץ לתקוע, ושוב החליף בין השופרות והתקיעה לא יצאה. אחרי עשרים דקות של מאמץ, הרבי הביט לכיוון מסוים בבית הכנסת, לקח שוב את השופר – והפעם נשמעה התקיעה היטב.

במוצאי ראש השנה היה הרבי מקיים את מעמד "כוס של ברכה", אלפי אנשים עברו לפניו וקיבלו מעט יין מהכוס. לפתע עבר אדם ולחש משהו באוזנו הקדושה של הרבי. הרבי לחש לו משהו בחזרה. שוב הוא פנה לרבי ושוב הרבי השיב לו. זה היה דו שיח חריג וכשירד התנפלו עליו הבחורים וביקשו להבין את שאירע. הוא סיפר שלא זכה לילדים וכאשר עבר לקבל יין, ביקש ברכה. הרבי ענה לו: "ישמור הבטחתו". הוא לא הבין באיזו הבטחה מדובר ולכן שאל שוב. הרבי ענה: "ישמור הבטחתו בעת התקיעות". הוא נזכר שבאותם רגעים גורליים כאשר הרבי התאמץ לתקוע את התקיעה האחרונה, הוא חש שזו עת רצון וקיבל על עצמו כי אם יזכה השנה לפניו בטון, יביא אותו בשנה הבאה לשמוע את התקיעות מהרבי. בדיוק כשחשב את המחשבה הזו, הרבי הרים את הראש והביט לכיוון שלו... כעת הזכיר לו הרבי את ההחלטה הטובה שלו ...

נזכור את כל ההחלטות הטובות שקיבלנו בראש השנה ונוזכה לשנה טובה ומבורכת, ובעיקר, ההחלטות הללו יובילו להכרתת המלך האמתית, באופן גלוי לעיני כל העמים בגאולה האמתית במהרה בימינו.

(קונטרס כללי לראש השנה)